

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Amruševa 11
10000 Zagreb

IDIZ-ovi ISSP VIDICI
br. 1

„Moralne prosudbe o stupanju u spolne odnose – Hrvatska i svijet“

Datum objave: 4. lipnja 2012. u 8h
Javno korištenje dozvoljeno uz dopuštenje autora
Priredio: dr.sc. Boris Jokić (boris@idi.hr)

IDIZ - neelektorirana inačica

ŠTO JE ISSP (INTERNATIONAL SOCIAL SURVEY PROGRAMME)?

International Social Survey Programme (ISSP) je najstariji godišnji međunarodni komparativni znanstveno-istraživački projekt u području društvenih znanosti. Hrvatska u projektu sudjeluje od 2005. godine, kada je u članstvo primljena preko Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu.

ISSP je trajni godišnji program međunarodne suradnje na anketnim istraživanjima važnih tema iz područja društvenog života i društvenih znanosti kao što su: uloga vlasti, društvene mreže, društvene nejednakosti, obitelj i promjena uloge spolova, radne orijentacije, religija, nacionalni identitet, okoliš, građanstvo, slobodno vrijeme i šport, zdravlje itd. Iako prvenstveno usmjereni znanstvenoj javnosti, komparativni podaci prikupljeni u okviru ovih tema su, u svim zemljama, zanimljivi široj stručnoj javnosti, a posebno mogu biti korisni i često su korišteni za informiranje i kao osnova za stvaranje javnih politika u vrlo različitim područjima života.

Projekt je započeo 1982. godine kao bilateralna suradnja između *National Opinion Research Center (NORC) Sveučilišta u Chicagu iz Sjedinjenih Američkih Država* i *Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen (ZUMA) iz Njemačke*. 1983. godine pridružili su im se *Social and Community Planning Research (SCPR) iz Velike Britanije* i *Research School of Social Sciences, Državnog sveučilišta iz Australije*. Ove četiri institucije su 1984. godine osnovale ISSP te dogovorile sljedeće smjernice:

- 1) da zajednički razvijaju tematske module koji se bave važnim područjima društvenih znanosti,
- 2) da provode svake godine istovjetno anketno istraživanje na dogovorenu temu,
- 3) da uključe u upitnik ekstenzivan blok socio-demografskih obilježja
- 4) da podatke što je prije moguće učine dostupnima znanstvenoj i široj zajednici.

Projektu su se tijekom godina pridružile mnoge zemlje i trenutno u njemu sudjeluje 48 zemalja sa svih kontinenata, među kojima je i Hrvatska. Dugotrajnost ovoga projekta i sustavni porast broja zainteresiranih zemalja koje apliciraju za članstvo ukazuje na njegovu značajnost, kvalitetu i važnost u svjetskim razmjerima. U samom projektu posebna pažnja usmjerena je razvoju pitanja koja su relevantna za sve zemlje sudionice i koja su jednoznačna na svim jezicima zemalja sudionica. Originalno napisan na britanskom engleskom, upitnik se zatim prevodi na sve ostale jezike zemalja sudionica. Na znanstvenu važnost projekta ukazuje činjenica da je od osnutka do danas objavljeno preko 5000 znanstvenih knjiga, članaka, publikacija i doktorskih disertacija na osnovu rezultata projekta.

Osnovni cilj projekta je osigurati međunarodni kontekst nacionalnim istraživanjima različitih aspekata društvenoga života, a ponavljanjem tematskih blokova u određenim vremenskim razmacima i mogućnost uvida u promjene kako na nacionalnoj, tako i na globalnoj razini. Na taj se način jednokratno i ciklički, te lokalno i globalno, ispituje širok raspon relevantnih društvenih problema, a komparativna i longitudinalna dimenzija daju projektu poseban značaj koji je u području društvenih znanosti nužan za dublje i šire objašnjavanje i razumijevanje društvenih pojava. Do sada su tijekom godina neke teme ponovljene čak četiri puta (uloga vlasti, društvene nejednakosti te obitelj i promjena uloge spolova). Drugi, ne manje značajan cilj je *razvijanje metodologije komparativnih istraživanja*.

Zemlje članice samostalno financiraju sudjelovanje u projektu, a obvezne su svake godine metodom upitnika provesti istraživanje dogovorene teme ili tzv. modula na reprezentativnom slučajnom nacionalnom uzorku odrasle populacije, prikupljene podatke u elektroničkom obliku poslati u centralni arhiv GESIS - Leibniz Institute for the Social Sciences u Köln-u te sudjelovati na godišnjem sastanku projekta. Prikupljeni podaci objedinjuju se u zajedničku bazu podataka. Komparativni podaci najprije su dostupni zemljama članicama projekta, a zatim su, što je prije moguće, dostupni široj znanstvenoj zajednici na web stranici ISSP-a www.issp.org. U Hrvatskoj je istraživanje financirano od strane različitih državnih tijela i donacijama privatnih organizacija.

O SERIJI IDIZ-ovi ISSP VIDICI

Iza serije „ISSP Vidici“ nalazi se želja i potreba da se široj javnosti na što razumljiviji i jednostavniji način predstave neke od brojnih spoznaja proizašlih iz rada u ISSP-u. U svakome broju obrađuje se jedna uža tema, a naglasak je na usporedbi odgovora građana Hrvatske s onima iz drugih zemalja koje sudjeluju u istraživanju. Serija „IDIZ-ovi ISSP vidici“ nema znanstveni karakter, već predstavlja pokušaj popularizacije komparativnih istraživanja u društvenim znanostima te, kroz empirijske podatke, pružanja međunarodnog okvira važnim društvenim pitanjima u Republici Hrvatskoj.

BAZE PODATAKA

Hrvatska je do sada provela sljedeće istraživačke module u okviru ISSP-a:

- 2006. – Uloga vlasti IV (Role of Government)
- 2007. – Sport i slobodno vrijeme (Leisure Time and Sports)
- 2008. – Religija III (Religion III)
- 2009. – Društvene nejednakosti IV (Social Inequality IV)
- 2010. – Okoliš III (Environment III)
- 2011. – Zdravlje (Health)

U skladu s otvorenošću cjelokupnog programa, sve baze podataka i popratna dokumentacija dostupne su za korištenje zainteresiranima na mrežnim stranicama <http://www.gesis.org/en/issp/>. Hrvatske baze podataka, osim na mrežnim stranicama mogu biti zatražene i od članova nacionalnog ISSP tima.

Ovom prilikom pozivamo sve znanstvenike i istraživače da se slobodno obrate i koriste baze podataka.

ISSP projektni tim u Institutu za društvena istraživanja čine:

Dr. sc. Dinka Marinović Jerolimov (voditeljica projekta)

Dr. sc. Boris Jokić

Dr. sc. Ankica Marinović

Dr. sc. Marija Brajdić Vuković

Branko Ančić

Iva Košutić

METODOLOGIJA

U ISSP-u provodi se anketno ispitivanje na nacionalno reprezentativnim uzorcima državljana određene zemlje. Metode uzorkovanja se razlikuju među zemljama. Sudjeluju sudionici iznad navršenih 18 godina s iznimkom Finske (15), Južnoafričke republike (16), Japana (16), Rusije (16) i Švedske (17).

Metodologija prikupljanja podataka ovisi o zemlji. Većinom intervjui licem u lice, ali i u slučaju nekih zemalja poštanske ili telefonske ankete.

Za potrebe ovog broja ISSP Vidika korištene su sljedeće baze podataka

Religija III

Version 2.2.0 (2012-04-18), doi:10.4232/1.11334

Bibliografsko citiranje

ISSP Research Group (2012): International Social Survey Programme 2008: Religion III (ISSP 2008). GESIS Data Archive, Cologne. ZA4950 Data file Version 2.2.0, doi:10.4232/1.11334

Religija kumulirani data set (1991. – 2008.)

Version 1.0.0 (2011-08-08), doi:10.4232/1.10860

Bibliografsko citiranje

ISSP Research Group: Cumulation of International Social Survey Programme Religion I-III (ISSP 1991-1998-2008). GESIS Data Archive, Cologne, Germany, ZA5070 Data file version 1.0.0 (2011-08-08), doi:10.4232/1.10860.

HRVATSKA

Metoda „Licem u lice“ u razdoblju od 01.06. do 15.09. 2009. (globalno 12/08 do 02/10).

Nacionalno reprezentativan uzorak kojeg čini 1201 sudionik. Slučajno stratificirani višestapni uzorak.

Istraživanje organizirao i proveo Institut za društvena istraživanja u Zagrebu javnim sredstvima.

MORALNE PROSUDBE O ISPRAVNOSTI ODREĐENIH SPOLNIH PONAŠANJA

Pitanja o moralnim prosudbama o ispravnosti određenih spolnih ponašanja dio su osnovnog dijela modula Religija koji je bio predmetom istraživanja u tri navrata 1991., 1998. i 2008. godine. 1991. godine u istraživanju je sudjelovalo 26752 sudionika iz 16 zemalja, u 1998. 36943 sudionika iz 28 zemalja, a 2008. 59885 sudionika iz 40 zemalja. U Tablici 1. predstavljen je geografski obuhvat u svakoj godini istraživanja.

Tablica 1.
Države sudionice istraživanja u 1991., 1998. i 2008. godini

DRŽAVA	1991	1998	2008	DRŽAVA	1991	1998	2008
Australija	*	*	*	Meksiko			*
Austrija	*	*	*	Nizozemska	*	*	*
Belgija			*	Novi Zeland	*	*	*
Cipar		*	*	Norveška	*	*	*
Češka Rep.		*	*	Njemačka	*	*	*
Čile		*	*	Poljska	*	*	*
Danska		*	*	Portugal		*	*
Dominikanska R.			*	Rusija	*	*	*
Filipini	*	*	*	SAD	*	*	*
Finska			*	Slovačka		*	*
Francuska		*	*	Slovenija	*	*	*
Hrvatska			*	Švedska		*	*
Irsk	*	*	*	Švicarska		*	*
Italija	*	*	*	Španjolska		*	*
Izrael	*	*	*	Tajvan			*
Japan		*	*	Turska			*
JAR			*	Ukrajina			*
Koreja R.			*	Urugvaj			*
Latvija		*	*	Venezuela			*
Madžarska	*	*	*	Velika Britanija	*	*	*

U sva tri navrata nacionalno reprezentativnim uzorcima punoljetnih osoba postavljena su identična pitanja što je omogućilo jedinstven uvid u promjene u moralnim prosudbama kako globalno, tako i na razini pojedinih država. Podaci o stavovima hrvatskih državljana odnose se samo na posljednje korištenje modula iz 2008. godine.

Sadržaj pitanja, originalno postavljen na britanskom engleskom, je isti od 1991. te se ne smije mijenjati zbog usporedivosti s prethodnim godinama. Hrvatski prijevod čestica, koji mora doslovno odgovarati originalu, je sljedeći:

Po Vašem mišljenju je li krivo ili nije krivo...

...ukoliko žena i muškarac imaju spolne odnose prije braka? To je...

...ukoliko osobe u braku imaju spolne odnose s nekim drugim osim supruga ili supruge? To je...

...ukoliko dvije osobe istog spola imaju spolne odnose? To je...

Skala procjene za sva tri pitanja je bila:

Uvijek krivo

Skoro uvijek krivo

Ponekad krivo

Uopće nije krivo

Ne mogu odabrati

Jedna od osnovnih karakteristika cjelokupnog istraživačkog programa je ekonomičnost pristupa, odnosno nemogućnost uključivanja većeg broja pitanja. Takav pristup nužno sužava predmet mjerenja stoga su generalizacije o stavovima i moralnim prosudbama sudionika o spolnim odnosima ograničene. Prikazane čestice konceptualno pokrivaju moralnu prosudbu sudionika o ispravnosti stupanja u spolne odnose u određenim situacijama. Pitanja se odnose na prosudbu sudionika o stupanju žene i muškarca u spolne odnose prije braka, o spolnim odnosima s drugim osobama osim supružnika tijekom braka i o spolnim odnosima dvije osobe istoga spola. **Važno je napomenuti da se ovim pitanjima ne ispituje stav prema heteroseksualnosti, preljubu i homoseksualnosti ili ikojem drugom konceptu vezanom uz spolnost, već da se pitanja odnose na moralnu prosudbu sudionika o ispravnosti stupanja u spolne odnose u različitim situacijama. Također nužno je naglasiti da procjene sudionika ne ukazuju na diskriminatorne stavove prema određenim skupinama (npr. homofobija). Činjenica da netko određeno ponašanje smatra krivim ne znači nužno da ta osoba osuđuje, mrzi ili diskriminira određenu društvenu skupinu. Ovo je posebno važno naglasiti u istraživanju u kojem se uspoređuju odgovori sudionika iz različitih država, društvenih uređenja i kultura.**

U dijelu koji slijedi na jednostavan način bit će prikazani podaci o prosudbama sudionika po pojedinom pitanju. Prvo će biti prikazani frekvencijski podaci po državama iz istraživanja provedenog u razdoblju od 2008.-2010. Nakon toga su prikazani podaci o promjenama u pojedinim prosudbama kroz dva desetljeća. Nakon toga predstavljeni su podaci o prosudbama hrvatskog uzorka s obzirom na spol i dob.

MORALNA PROSUDBA O STUPANJU U SPOLNE ODNOSÉ ŽENE I MUŠKARCA PRIJE BRAKA

U tablici 2. prikazana je čestina odgovora sudionika iz svih zemalja koje su sudjelovale u ispitivanju 2008. godine na pitanju o ispravnosti stupanja u spolni odnos žene i muškarca prije braka. Države su poredane prema čestini krajnjeg odgovora „uopće nije krivo“ od zemlje s najvećom frekvencijom k onoj s najmanjom.

Tablica 2.
Raspodjela odgovora na pitanje o ispravnosti stupanja u spolne odnose prije braka po zemljama (2008. godina)

DRŽAVA	Uvijek krivo	Skoro uvijek krivo	Ponekad krivo	Uopće nije krivo
SE-Sweden	2,60%	2,30%	5,10%	90,00%
DK-Denmark	4,10%	1,80%	7,50%	86,50%
NO-Norway	5,30%	2,90%	11,80%	80,00%
FI-Finland	6,30%	4,00%	9,90%	79,80%
FR-France	3,60%	3,00%	14,90%	78,50%
DE-Germany	4,80%	4,50%	14,40%	76,30%
BE-Belgium	2,70%	2,80%	18,60%	76,00%
AT-Austria	3,20%	5,60%	15,80%	75,50%
NL-Netherlands	6,50%	3,20%	15,00%	75,20%
SI-Slovenia	5,30%	4,70%	15,80%	74,20%
HR-Croatia	8,50%	4,90%	12,60%	74,10%
CH-Switzerland	5,10%	3,60%	18,10%	73,20%
AU-Australia	9,80%	5,00%	14,10%	71,20%
ES-Spain	10,50%	6,10%	13,60%	69,80%
CZ-Czech Republic	2,30%	5,00%	23,00%	69,70%
GB-United Kingdom	13,40%	5,70%	12,60%	68,40%
NZ-New Zealand	11,80%	6,20%	14,00%	68,00%
PL-Poland	9,20%	10,70%	12,30%	67,80%
UY-Uruguay	11,00%	4,80%	17,20%	67,00%
HU-Hungary	7,80%	9,30%	17,10%	65,80%
PT-Portugal	11,30%	7,70%	19,90%	61,10%
IE-Ireland	13,80%	8,20%	17,10%	61,00%
SK-Slovak Republic	12,70%	10,00%	17,90%	59,40%
LV-Latvia	10,20%	10,30%	24,30%	55,30%
IT-Italy	9,50%	11,80%	25,40%	53,40%
RU-Russia	15,00%	13,40%	19,40%	52,20%
US-United States	24,00%	8,90%	16,70%	50,50%
CL-Chile	26,40%	10,40%	14,80%	48,40%
CY-Cyprus	14,00%	19,00%	22,90%	44,20%
UA-Ukraine	27,40%	14,10%	14,40%	44,10%
IL-Israel	39,20%	8,10%	9,80%	42,90%

VE-Venezuela	33,00%	12,90%	13,80%	40,20%
MX-Mexico	38,60%	15,40%	21,80%	24,20%
TW-Taiwan	32,50%	19,00%	26,60%	21,90%
ZA-South Africa	64,00%	8,40%	8,70%	18,80%
DO-Dominican Republic	59,10%	11,70%	11,30%	17,90%
KR-South Korea	27,60%	21,20%	35,50%	15,70%
PH-Philippines	54,50%	19,90%	10,90%	14,60%
JP-Japan	8,00%	22,60%	55,10%	14,40%
TR-Turkey	83,30%	5,80%	6,90%	4,10%
UKUPNO	20,60%	8,60%	16,20%	54,60%

Odgovori hrvatskih državljana na ovom pitanju jasno svrstavaju Hrvatsku uz zemlje Zapadne Europe koje karakterizira visoka razina prihvaćanja ovog oblika ponašanja. Općenito se može zamijetiti da su u većini europskih zemalja predbračni spolni odnosi uvelike prihvaćeno ponašanje. U ostatku svijeta to nije uvijek slučaj. Većinski negativni stav prema ovakvom ponašanju prisutan je u Turskoj, Filipinima, Dominikanskoj Republici i Južnoafričkoj Republici, a u značajnom broju zemalja sudionici su podijeljeni u svojim odgovorima na ovoj čestici.

Najveća vrijednost ISSP-a je činjenica da omogućuje praćenje promjena kod moralnih prosudbi u državama koje su u više navrata primjenile isti upitnik. Analiza odgovora sudionika u različitim vremenskim točkama daje sliku o globalnom razvoju stavova o različitim društvenim pojavama i problemima. U Tablici 3. prikazani su podaci o razlikama u moralnim prosudbama o stupanju u spolne odnose prije braka u zemljama koje su sudjelovale u barem dva modula. U stupcima su prikazane promjene u odnosu na posljednje ispitivanje u 2008. godini. Pri ovom izračunu zbrojene su frekvencije odgovora „ponekad krivo“ i „uopće nije krivo“.

Tablica 3.

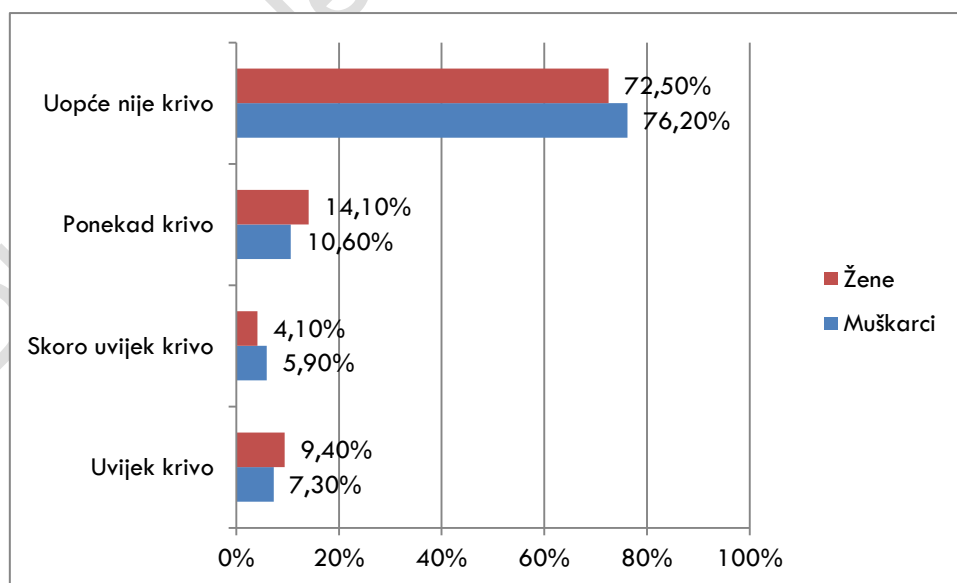
Razlike u stavovima o ispravnosti stupanja u spolne odnose prije braka u tri vremenske točke po zemljama (zbrojeni odgovori „ponekad krivo“ i „uopće nije krivo“)

DRŽAVA	2008.-1991.	2008.-1998.
AU-Australia	5,30%	9,10%
AT-Austria	-2,70%	-2,50%
CL-Chile		1,20%
CY-Cyprus		6,50%
CZ-Czech Republic		0,60%
DK-Denmark		2,70%
FR-France		2,50%
DE-Germany	-3,40%	-0,50%
HU-Hungary	12,70%	5,00%
IE-Ireland	25,40%	15,30%
IL-Israel	-20,30%	-8,90%
IT-Italy	5,00%	7,30%
JP-Japan		8,10%

LV-Latvia		-0,90%
NL-Netherlands	-1,30%	0,70%
NZ-New Zealand	7,70%	7,00%
NO-Norway	5,70%	2,00%
PH-Philippines	3,20%	6,30%
PL-Poland	5,70%	3,30%
PT-Portugal		11,00%
RU-Russia	3,20	-3,10%
SK-Slovak Republic		4,80%
SI-Slovenia	-4,10%	-3,70%
ES-Spain		5,30%
SE-Sweden		1,50%
CH-Switzerland		2,40%
United Kingdom	10,00%	6,20%
US-United States	6,10%	8,30%

Usporedba dvije krajnje točke (2008. i 1991.) ukazuje da je tijekom 17 godina došlo do nejednoznačnih promjena u moralnoj prosudbi predbračnim spolnim odnosima. Izraziti pomaci k prihvaćanju vidljivi su u Irskoj, Mađarskoj i Velikoj Britaniji, dok je u Izraelu došlo do snažnog smanjivanja procjene ispravnosti ovog ponašanja. U većini drugih zemalja nije došlo do značajnijih pomaka. Zanimljive su i usporedbe trećeg i drugog mjerenja. Male vrijednosti razlika ukazuju na stabilnost moralnih prosudbi.

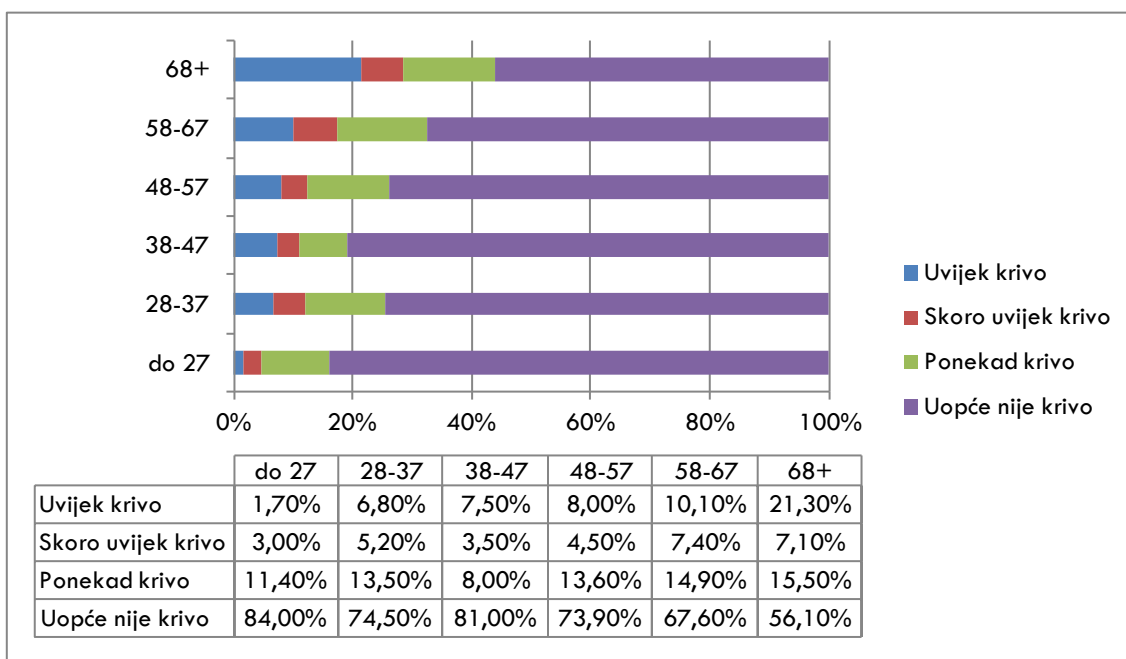
Na slici 1. prikazani su frekvencijski podaci o moralnim prosudbama muškaraca i žena vezanim uz stupanje u predbračne odnose u Hrvatskoj.

Slika 1. Raspodjela odgovora žena i muškaraca iz hrvatskog uzorka na pitanje o predbračnim spolnim odnosima

Kao i u većini drugih zemalja nema značajnih spolnih razlika u moralnim prosudbama prema predbračnim spolnim odnosima.

Na Slici 2. prikazana je raspodjela odgovora sudionika različite dobi u Hrvatskoj.

Slika 2. Raspodjela odgovora sudionika različite dobi iz hrvatskog uzorka na pitanje o predbračnim spolnim odnosima

Premda postoje određene razlike u odgovorima različitih dobnih skupina, veličina tih razlika je relativno skromna. Čak i kod najstarijih sudionika dominira prihvaćanje ovog oblika ponašanja. Složenije analize u tri različite vremenske točke ukazuju da na globalnoj razini dolazi do smanjivanja dobnih razlika u procjeni ispravnosti stupanja u spolne odnose prije braka.

MORALNA PROSUDBA O STUPANJU U SPOLNE ODNOSI S DRUGIM OSOBAMA OSIM SUPRUŽNIKA TIJEKOM BRAKA

U tablici 4. prikazane su frekvencije odgovora sudionika iz svih zemalja na pitanje o ispravnosti stupanja u spolne odnose s drugim osobama osim supružnika tijekom braka (2008. godina). Države su poredane prema čestini krajnjeg odgovora „uopće nije krivo“ od zemlje s najmanjom frekvencijom k onoj s najvećom.

Tablica 4.
Raspodjela odgovora na pitanje o ispravnosti stupanja u spolne odnose s drugim osobama osim supružnika tijekom braka (2008. godina)

DRŽAVA	Uvijek krivo	Skoro uvijek krivo	Ponekad krivo	Uopće nije krivo
AU-Australia	67,80%	25,40%	5,90%	0,80%
NZ-New Zealand	66,00%	27,80%	5,40%	0,80%
TW-Taiwan	84,60%	11,50%	3,00%	0,90%
JP-Japan	47,60%	43,50%	8,00%	0,90%
NO-Norway	57,10%	36,20%	5,70%	0,90%
PH-Philippines	84,20%	12,60%	2,10%	1,10%
TR-Turkey	92,20%	4,00%	2,40%	1,40%
FI-Finland	59,50%	35,20%	3,80%	1,50%
CY-Cyprus	71,40%	19,70%	7,10%	1,80%
GB-United Kingdom	64,40%	24,70%	9,10%	1,80%
SE-Sweden	61,20%	30,90%	5,80%	2,10%
US-United States	81,30%	11,90%	4,60%	2,20%
BE-Belgium	50,50%	34,40%	12,50%	2,60%
DK-Denmark	59,00%	29,40%	8,80%	2,70%
KR-South Korea	73,30%	17,10%	6,80%	2,70%
NL-Netherlands	54,20%	28,40%	14,30%	3,10%
ZA-South Africa	87,40%	5,30%	3,40%	4,00%
IE-Ireland	63,40%	19,50%	12,90%	4,20%
FR-France	44,70%	26,60%	24,30%	4,40%
IL-Israel	77,40%	12,40%	5,00%	5,20%
HR-Croatia	68,20%	18,10%	8,50%	5,30%
PL-Poland	68,80%	19,60%	6,20%	5,40%
DO-Dominican Republic	76,40%	12,40%	5,50%	5,60%
CH-Switzerland	47,10%	28,20%	19,00%	5,70%
LV-Latvia	48,10%	31,70%	14,30%	5,90%
UY-Uruguay	64,90%	12,80%	16,40%	6,00%
ES-Spain	65,60%	15,50%	12,40%	6,50%
SK-Slovak Republic	58,40%	22,40%	12,50%	6,80%
CZ-Czech Republic	35,60%	31,30%	25,80%	7,30%
MX-Mexico	64,80%	15,60%	12,30%	7,30%
CL-Chile	72,80%	11,90%	7,50%	7,70%
IT-Italy	47,00%	26,60%	18,30%	8,20%

SI-Slovenia	51,50%	27,10%	13,00%	8,40%
UA-Ukraine	62,90%	19,40%	8,50%	9,20%
PT-Portugal	62,70%	14,50%	13,10%	9,70%
DE-Germany	49,70%	25,40%	14,30%	10,60%
AT-Austria	40,40%	26,90%	20,70%	12,00%
RU-Russia	39,90%	28,30%	19,40%	12,40%
HU-Hungary	46,80%	26,00%	13,90%	13,20%
VE-Venezuela	60,40%	12,00%	8,20%	19,30%
UKUPNO	63,60%	21,10%	10,20%	5,10%

Podaci ukazuju da se radi o relativno univerzalnom stavu o neprihvatanju ovakvog oblika ponašanja. Zanimljivo je da postoje velike sličnosti u odgovorima sudionika iz potpuno različitih društvenih uređenja. Najveća razina prihvatanja karakteristična je za Venecuelu, Madžarsku, Rusiju, Austriju i Njemačku. Hrvatski podaci odgovaraju globalnom prosjeku i ne razlikuju se od većine europskih zemalja.

U Tablici 5. prikazani su podaci u razlikama u moralnim prosudbama o bračnoj nevjeri u dvije vremenske točke 1998. i 2008. godine pri čemu su spojeni odgovori „ponekad krivo“ i uopće nije krivo“.

Tablica 5.

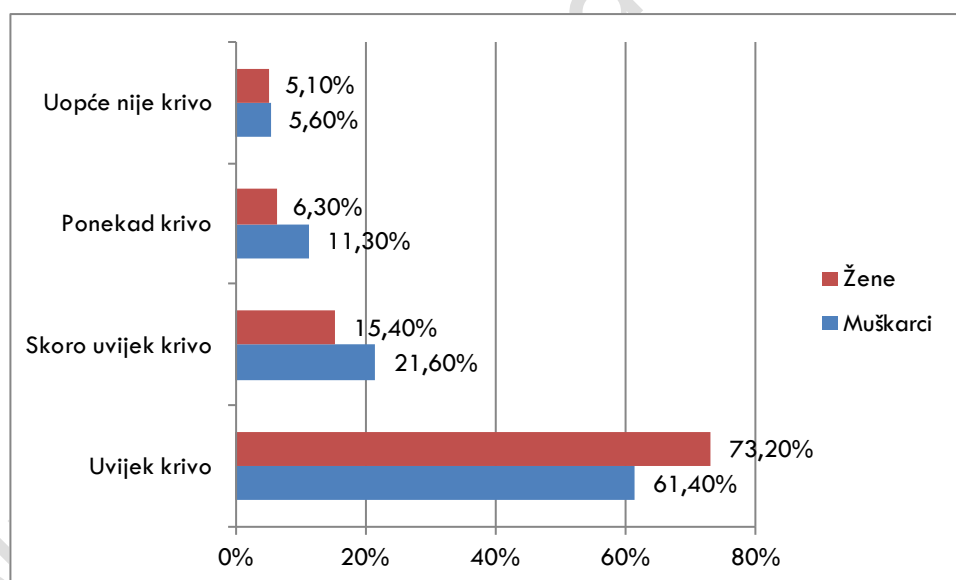
Razlike u moralnim prosudbama o ispravnosti bračne nevjere u dvije vremenske točke (1998. i 2008.) po zemljama (zbrojeni odgovori „ponekad krivo“ i „uopće nije krivo“)

DRŽAVA	2008.-1998.
AU-Australia	-4,50%
AT-Austria	3,00%
CL-Chile	3,00%
CY-Cyprus	-7,90%
CZ-Czech Republic	0,10%
DK-Denmark	-7,60%
FR-France	-2,70%
DE-Germany	-3,00%
HU-Hungary	7,60%
IE-Ireland	-1,50%
IL-Israel	0,50%
IT-Italy	5,70%
JP-Japan	-0,40%
LV-Latvia	-6,80%
NL-Netherlands	1,50%
NZ-New Zealand	-3,90%
NO-Norway	-2,40%
PH-Philippines	-0,80%
PL-Poland	-3,00%
PT-Portugal	7,90%

RU-Russia	-13,30%
SK-Slovak Republic	1,30%
SI-Slovenia	0,80%
ES-Spain	-3,00%
SE-Sweden	-0,50%
CH-Switzerland	1,60%
United Kingdom	-1,90%
US-United States	0,00%

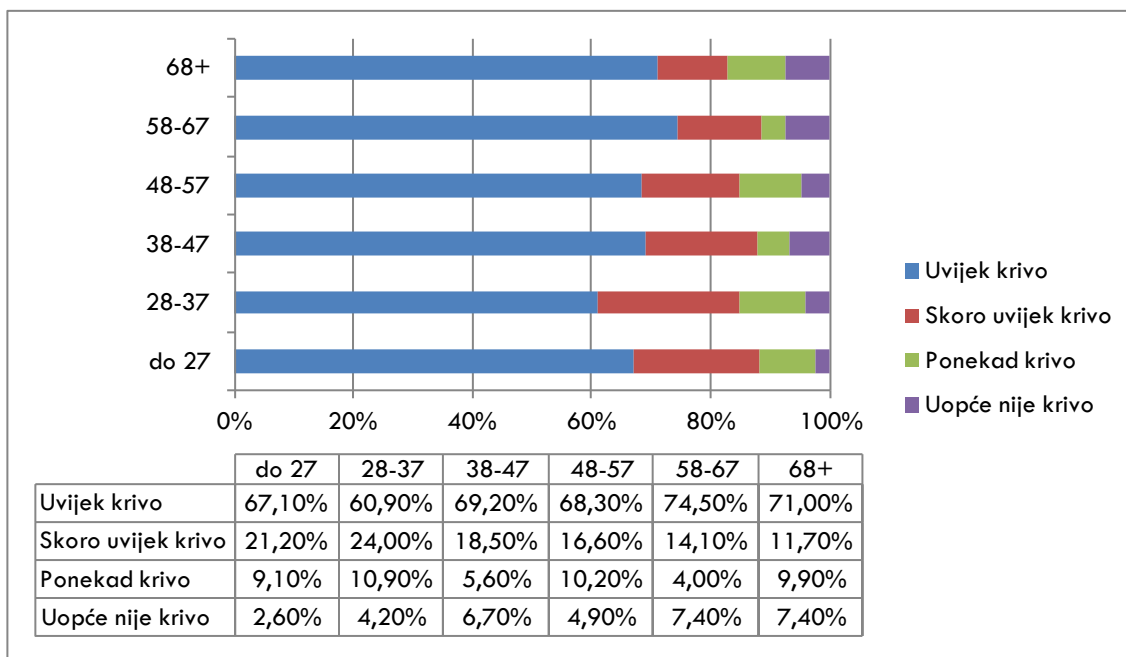
Prikazani podaci potvrđuju naznake o čvrstom stavu. Važno je primjetiti da se u 16 od 28 zemalja smanjilo odobravanje ovog oblika ponašanja tijekom jednog desetljeća.

U 36 od 40 zemalja muškarci pokazuju statistički značajno veće prihvaćanje ovog oblika ponašanja od žena. U Hrvatskoj je to također slučaj. Na slici 3. prikazani su frekvencijski podaci o odgovorima muškaraca i žena vezanim uz stupanje u spolne odnose s drugim osobama osim supružnika tijekom braka.

Slika 3. Raspodjela odgovora žena i muškaraca iz hrvatskog uzorka na pitanje o bračnom preljubu

Na slici 4. prikazane su čestine odgovora na pitanje o bračnoj nevjeri s obzirom na dob sudionika.

Slika 4. Raspodjela odgovora sudionika različite dobi iz hrvatskog uzorka na pitanje o bračnoj nevjeri

Stavovi o bračnoj nevjeri s obzirom na dob su posebno homogeni. Ne postoje značajne razlike s obzirom na dob sudionika.

MORALNA PROSUDBA O STUPANJU U SPOLNI ODNOS OSOBA ISTOGA SPOLA

U tablici 6. prikazane su frekvencije odgovora sudionika iz svih zemalja na pitanje o ispravnosti stupanja u spolne odnose osoba istoga spola (2008. godina). Države su poredane prema čestini krajnjeg odgovora „uopće nije krivo“ od zemlje s najvećom do one s najmanjom frekvencijom ovog odgovora.

Tablica 6.
Raspodjela odgovora na pitanju o stupanju u spolni odnos osoba istoga spola (2008. godina)

DRŽAVA	Uvijek krivo	Skoro uvijek krivo	Ponekad krivo	Uopće nije krivo
NL-Netherlands	12,60%	2,60%	10,90%	73,90%
BE-Belgium	13,00%	5,90%	18,40%	62,70%
DK-Denmark	19,70%	5,90%	11,90%	62,50%
NO-Norway	24,10%	4,30%	10,10%	61,50%
CH-Switzerland	17,80%	5,70%	15,70%	60,80%
SE-Sweden	28,50%	6,90%	6,90%	57,70%
FI-Finland	26,20%	8,20%	9,50%	56,00%
ES-Spain	26,70%	6,90%	10,80%	55,60%
AT-Austria	24,50%	10,70%	15,30%	49,60%
AU-Australia	37,20%	6,20%	10,00%	46,60%
DE-Germany	29,10%	9,20%	15,10%	46,50%
NZ-New Zealand	34,70%	8,50%	12,40%	44,40%
FR-France	31,50%	7,80%	17,20%	43,50%
IE-Ireland	30,40%	11,20%	15,90%	42,50%
GB-United Kingdom	38,60%	8,50%	10,90%	42,00%
UY-Uruguay	48,30%	7,20%	10,20%	34,40%
US-United States	55,60%	4,90%	6,00%	33,50%
IL-Israel	55,80%	6,10%	7,40%	30,60%
PT-Portugal	44,40%	9,70%	15,30%	30,50%
CZ-Czech Republic	33,70%	20,40%	21,90%	24,10%
IT-Italy	35,50%	18,00%	22,70%	23,80%
SI-Slovenia	50,30%	10,70%	15,30%	23,70%
SK-Slovak Republic	53,60%	14,30%	8,70%	23,40%
PL-Poland	63,10%	9,10%	5,60%	22,20%
TW-Taiwan	59,20%	10,00%	11,30%	19,50%
HR-Croatia	65,80%	9,40%	5,50%	19,30%
VE-Venezuela	67,90%	9,20%	4,00%	19,00%
CL-Chile	64,30%	8,10%	10,40%	17,20%
HU-Hungary	51,30%	19,80%	12,10%	16,80%
MX-Mexico	60,40%	12,20%	11,00%	16,50%
RU-Russia	72,80%	13,60%	4,10%	9,40%
CY-Cyprus	71,50%	13,60%	5,70%	9,20%

LV-Latvia	71,90%	12,60%	6,40%	9,10%
ZA-South Africa	85,00%	3,90%	3,30%	7,90%
DO-Dominican Republic	73,60%	11,40%	8,10%	6,90%
UA-Ukraine	86,30%	4,40%	2,40%	6,90%
KR-South Korea	71,90%	13,30%	8,00%	6,80%
JP-Japan	33,70%	30,50%	29,10%	6,70%
PH-Philippines	79,80%	12,30%	3,50%	4,50%
TR-Turkey	93,10%	3,00%	1,80%	2,10%

Prikazani podaci ukazuju na izrazite globalne razlike u moralnim prosudbama. U skandinavskim zemljama i većini ostalih zemalja zapadne Europe postoji jasno prohvatanje ovog oblika ponašanja od strane većine stanovništva. U drugoj skupini zemalja nalaze se one zemlje u kojima su sudionici podijeljeni u odgovoru na ovo pitanje. Takav je npr. slučaj Velike Britanije, gdje otprilike podjednak postotak sudionika daje suprotne odgovore o stupanju u spolne odnose osoba istoga spola. U većini istočno europskih zemalja dominira neprihvatanje stupanja u spolni odnos osoba istoga spola. Hrvatska se uklapa u tu skupinu zemalja, najbliže je Sloveniji i Poljskoj prema strukturi stava. Izrazito neprihvatanje karakteristično je za zemlje bivšeg Sovjetskog Saveza, Dalekog istoka, Tursku, Dominikansku Republiku i Južnoafričku Republiku.

Vrlo važno je analizirati na koji se način na globalnoj razini mijenjala struktura moralnih prosudbi u protekla dva desetljeća. U Tablici 7. prikazane su razlike u tri vremenske točke. U stupcima su prikazane promjene u odnosu na posljednje ispitivanje u 2008. godini. Pri ovom izračunu korištene su zasebno frekvencija odgovora „uopće nije krivo“ i zbroj frekvencije odgovora „ponekad krivo“ i „uopće nije krivo“.

Tablica 7.

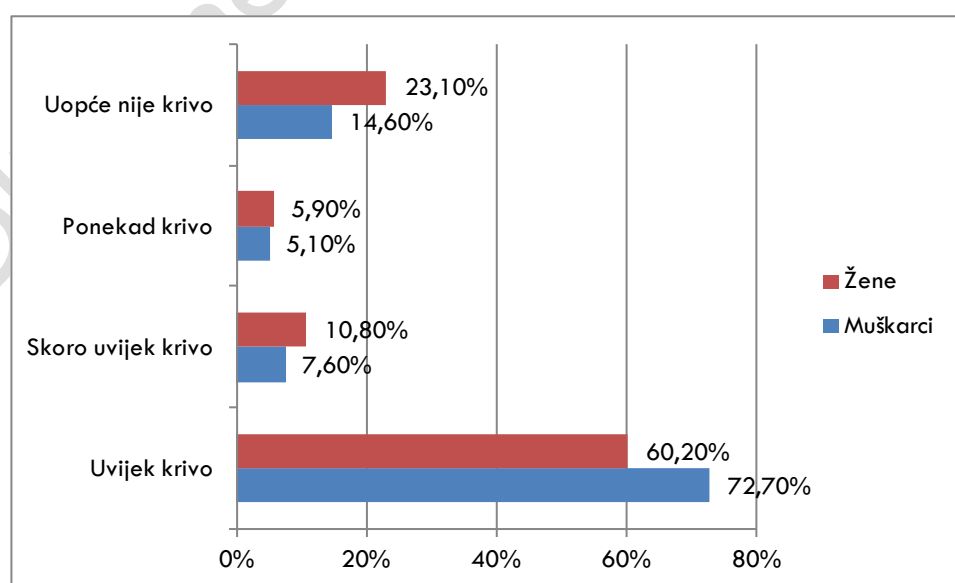
Razlike u moralnim prosudbama o ispravnosti stupanja u spolne odnose osoba istog spola u tri vremenske točke (1991., 1998. i 2008.) po zemljama (krajnji odgovor „uopće nije krivo“ i zbrojeni odgovori „ponekad krivo“ i „uopće nije krivo“)

DRŽAVA	Uopće nije krivo		Uopće nije krivo + Ponekad krivo	
	2008.-1991.	2008.-1998.	2008.-1991.	2008.-1998.
AU-Australia	21,90%	18,30%	21,90%	13,60%
AT-Austria	30,50%	11,50%	22,30%	6,10%
CL-Chile		11,60%		18,10%
CY-Cyprus		-2,50%		-8,50%
CZ-Czech Republic		-8,00%		-8,30%
DK-Denmark		16,10%		11,30%
FR-France		12,10%		12,90%
DE-Germany	6,80%	8,30%	8,10%	6,70%
HU-Hungary	11,50%	2,70%	20,50%	6,90%
IE-Ireland	28,50%	20,30%	35,00%	25,30%
IL-Israel	12,30%	2,30%	2,60%	2,40%
IT-Italy	14,80%	5,90%	23,40%	11,90%
JP-Japan		2,00%		11,80%

LV-Latvia		-5,60%		-8,70%
NL-Netherlands	9,20%	6,90%	5,50%	5,40%
NZ-New Zealand	25,20%	12,70%	27,00%	14,20%
NO-Norway	29,20%	18,90%	27,70%	15,10%
PH-Philippines	2,50%	2,00%	0,30%	3,00%
PL-Poland	7,30%	6,90%	7,80%	7,30%
PT-Portugal		16,40%		24,30%
RU-Russia	2,0%	-6,80%	-1,80%	-8,60%
SK-Slovak Republic		1,40%		-0,30%
SI-Slovenia	11,50%	5,30%	15,0%	3,60%
ES-Spain		5,80%		6,40%
SE-Sweden		7,70%		7,00%
CH-Switzerland		12,40%		8,60%
United Kingdom	26,50%	16,20%	28,80%	16,60%
US-United States	19,20%	8,90%	19,60%	7,50%

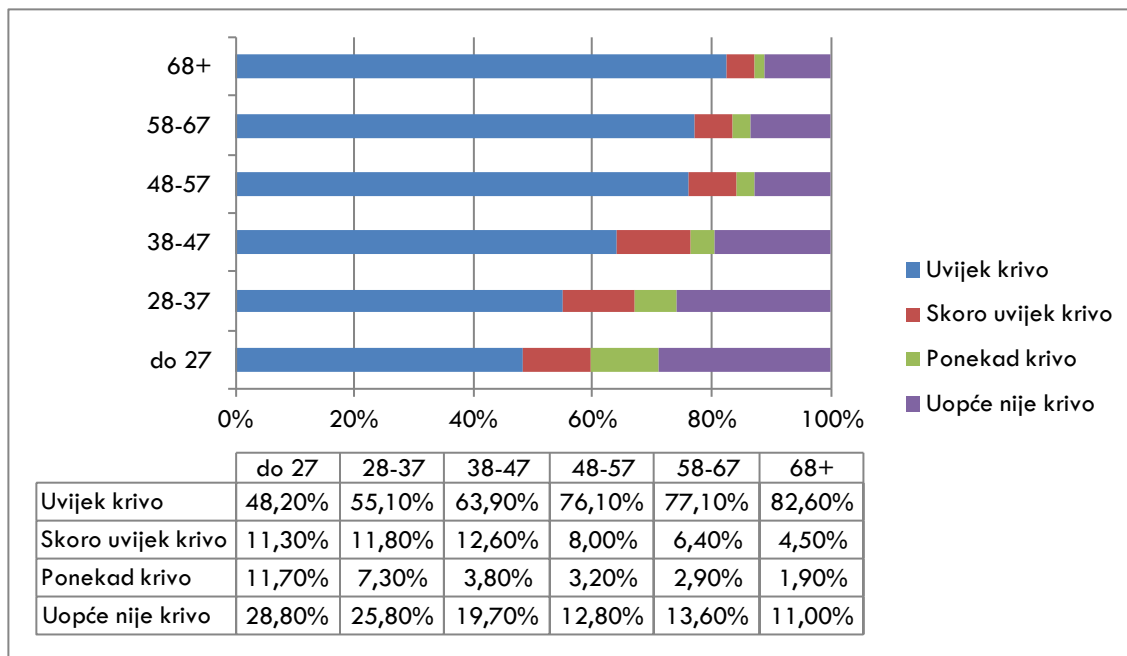
Analiza trenda ukazuje da je u gotovo svim zemljama došlo do povećanja prihvaćanja tijekom protekla dva desetljeća. Brzina promjene je doduše izrazito različita tako da je kod većine zemalja zapadnog svijeta ta promjena bila gotovo radikalna. Karakteristično je da je i u zemljama s visokom razinom prihvaćanja, poput skandinavskih zemalja i zemalja Beneluxa, došlo do pomaka ka prihvaćanju. U većini istočno europskih zemalja došlo do blagog pomaka k prihvaćanju. Iznimka od ovog trenda su Rusija, Latvija i Cipar u kojima je, iako su imale visoku razinu negativne moralne prosudbe ovog ponašanja, došlo do smanjenja prihvaćanja u posljednjem desetljeću.

Na slici 5. prikazani su frekvencijski podaci o odgovorima muškaraca i žena vezanim uz moralnu prosudbu stupanja u spolne odnose osoba istoga spola (Hrvatska).

Slika 5. Raspodjela odgovora žena i muškaraca iz hrvatskog uzorka na pitanje o stupanju u spolni odnos osoba istoga spola

Kao i svim drugim zemljama uključenim u istraživanje, i u slučaju Hrvatske žene pokazuju statistički značajno veće prihvaćanje stupanja u spolni odnos osoba istoga spola. Radi se o globalnoj pojavi. Na slici 6. prikazani su čestine odgovora na pitanje o spolnim odnosima osoba istoga spola s obzirom na dob sudionika (Hrvatska).

Slika 6. Raspodjela odgovora sudionika različite dobi iz hrvatskog uzorka na pitanje o stupanju u spolne odnose osoba istoga spola

Radi se o jasnim dobnim razlikama koje ukazuju na veće prihvaćanje kod mlađih osoba. Kao i u slučaju spolnih razlika, radi se o univerzalnoj pojavi.

KRATKI SAŽETAK

Moralne prosudbe sudionika o stupanju u spolne odnose prije braka ukazuju na opću prihvaćenost ovog oblika ponašanja. Navedeno je naročito karakteristično za europske zemlje i ostale zemlje zapadnog svijeta. Analiza trenda ukazuje na stabilnost stava tijekom zadnja dva desetljeća. Odgovori hrvatskih građana na ovo pitanje smještaju zemlju u kontekst najrazvijenijih zapadnih zemalja. Spolne razlike su male, a vremenom se smanjuju i dobne razlike u moralnoj prosudbi.

Moralne prosudbe o stupanju u spolne odnose s drugim osobama osim supružnika tijekom braka ukazuju na globalnu osudu ovog oblika ponašanja. Analiza trenda ukazuje na stabilnost ove moralne prosudbe. Odgovori hrvatskih građana su u skladu s globalnim i europskim prosjekom. Jasne su spolne razlike i nepostojanje razlika s obzirom na dob sudionika

Moralne prosudbe o stupanju u spolne odnose osoba istoga spola ukazuju na izrazite globalne razlike od jedinstvenog neprihvaćanja do dominantnog prihvaćanja. Analiza trenda u moralnim prosudbama u tri vremenske točke ukazuje na povećanje prihvaćanja. Navedeno je naročito vidljivo kod zemalja zapadnog svijeta. U zemljama Istočne Europe promjene su znatno blaže. Iznimka od globalnog trenda su zemlje bivšeg Sovjetskog Saveza gdje je došlo do povećanja neprihvaćanja ovog oblika ponašanja. Odgovori hrvatskih građana smještaju zemlju u kontekst ostalih istočnoeuropskih zemalja. Globalno postoje jasne spolne i dobne razlike pri čemu žene i mlađi sudionici pokazuju više razine prihvaćanja.